

Nevenka GOŠIĆ, Sarajevo

O TAKOZVANOM DVOSTRUKOM AKCENTU U SRPSKOHRVATSKIM GOVORIMA

Ovim prilogom želimo skrenuti pažnju na jednu pojavu prozodijskog karaktera, uočenu odavno u nekim arhaičnijim govorima srpskohrvatskog jezičkog areala, ali još uvijek, čini nam se, nedovoljno ispitanu i još manje objašnjenu. Radi se o pojavi koja je u našoj dijalektološkoj literaturi poznata kao riječi sa dvostrukim akcentom: vòdà, rúkà, žènè i sl.¹ Na ovaj način su, naime, pojedini istraživači registrovali izvjesne akcentatsko-tonske osobine nekih govora sa arhaičnijim tipom akcentuacije. Stručna literatura raspolaže podacima da je ova prozodijska crta zapažena u nekim čakavskim govorima, kao i u govorima na periferiji novoštokavskog područja.²

Autori koji su opisivali spomenutu prozodijsku specifičnost u pojedinim govorima pokušali su dati i objašnjenje njezina nastanka. Teoretski, postojeća tumačenja bi se mogla i prihvatiti, jer se, u principu, svode na shvatanje da je pojava tzv. dvostru-

---

¹ Ovdje nije riječ o onim slučajevima kad se u složenicama osjećaju akcenti posebnih dijelova riječi, dopuštenim i pravilima srpskohrvatske standardne prozodije. Ovdje se misli na slučajeve, zabilježene i opisane u našim dijalektima, da jedna riječ ima dva različita akcenta. Sam pojam »dvostruki akcent« uveo je Rešetar u svojim radovima o akcentima u srpskohrvatskom jeziku i njegovim dijalektima.

² Na ovakve pojave ukazuju pojedini autori još krajem prošloga vijeka. Iscrpna bibliografija njihovih radova može se naći na nekoliko mjesta, pa je nećemo ovdje navoditi. Upozorićemo samo na Bibliografiju radova o bosansko-hercegovačkim govorima (Bosansko-hercegovački dijalektološki zbornik, knj. I, Sarajevo 1975), zatim na bibliografske podatke koje daje Pavle Ivić u Dijalektologiji srpskohrvatskog jezika (Novi Sad 1956), kao i na podatke u knjizi Asima Pece Osnovi akcentologije srpskohrvatskog jezika (Beograd 1980).

kog akcenta posljedica nekog prelaznog stanja. Najčešće to može biti zbog nedovršenosti procesa novoštokavskog prenošenja silaznih akcenata (u govorima na periferiji novoštokavskog područja),³ a u čakavskim govorima ista pojava se može tumačiti i direktnim štokavskim uticajem.⁴

Bez obzira na ugled i naučni autoritet većine istraživača koji su na pojedinim područjima registrovali riječi sa »dvostrukim akcentom« i o toj pojavi pisali, ne čini nam se neumjesno, ovom prilikom, ponovo pokrenuti razgovor o ovom specifičnom fenomenu, dosad marginalno spominjanom, uglavnom u radovima starijih generacija dijalektologa. Cilj nam je, dakle, da potaknemo savremene dijalektologe da u toku svojih istraživanja i rada na terenu više pažnje posvete ispitivanju ove složene proizvodnijske situacije kad slušalac nije siguran koji je slog naglašen i da se u svojim radovima ponovo zabave i problemom tzv. dvostrukog akcenta.

Kad ovo kažemo, mislimo, prije svega, da u ovom slučaju ni izdaleka nije dovoljno ispitivanje govora samo na osnovu sluha kako se tradicionalno radi u našoj dijalektologiji. Takav način rada, čak kad su u pitanju i vrloiskusni istraživači, uključuje i izvjestan stepen subjektivnosti. U današnjim uslovima, ta se subjektivnost može izbjeći primjenom savremenih tehničkih sredstava u radu, što pretpostavlja tijesnu saradnju dijalektologa i stručnjaka za eksperimentalnu fonetiku.

Na ovakva razmišljanja potaklo nas je vlastito iskustvo stečeno u toku dijalektoloških istraživanja na području srednje Bosne, za čije se govore, još od Rešetarova vremena, u literaturi navode podaci o sporadičnom javljanju tzv. dvostrukog akcenta (káfě, rúkă, ovácâ i sl.).⁵ Ma koliko pažljivo slušali, mi smo mogli uočiti primjere u kojima bismo, čak i sa velikim

³ O ovome se može vidjeti vrlo opširno kod Rešetara u studiji *Die serbokroatische Betonung der südwestlicher Mundarten* (Wien 1900).

⁴ Tako, na primjer, Radosav Bošković tumači dvostruke akcente koje je bilježio u jednom istarskom govoru (Kringa). V. Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, knj. XX. Slično tumačenje za pojavu »dvostrukog akcenta«, opisanu u studiji Vasa Tomanovića o akcentu u govoru sela Lepetana, daje i Aleksandar Belić. V. JF XV, str. 246 — 251.

⁵ V. kod Rešetara: *Die serbokroatische Betonung...*, str. 13 — 15. i kod Đ. Šurmina u članku o osobinama sarajevskog govora (Rad JAZU 121, Zagreb 1885).

U novije vrijeme je o »dvostrukom akcentu« u bosanskim govorima pisao Dalibor Brozović (v. O problemu ijekavskočakavskog (istočno-bosanskog) dijalekta, Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 2, Zagreb 1966). U toj studiji (str. 248) Brozović tvrdi da »u govorima južno od Krivaje dvostruk akcentat nije baš velika rijetkost«, ali svoju tvrdnju ne potkrepljuje ni jednim primjerom.

kolebanjem, mogli zabilježiti ovakve ili slične akcenatske oblike. To su u našem bilježenju bili samo stari nepreneseni akcenti (kahvê, rûkê, ženâ, razgovârâ i sl.) ili oblici u kojima je izvršeno novoštokavsko prenošenje. Zanimljivo bi bilo saznati kakva su iskustva drugih istraživača na govornim područjima o kojima se zna da imaju »dvostruki akcenat«.⁶

Kako je pojava tzv. dvostrukog akcenta registrovana u govorima različitog tipa, postavlja se pitanje istovetnosti te pojave u njima. Naime, postavlja se pitanje o prirodi određenih akcenatsko-tonskih specifičnosti u njima koje se danas u literaturi o našim govorima nazivaju »dvostrukim akcentom« i tako se i bilježe. Iz svega je jasno samo jedno: u pitanju je specifičnost prirode sloga pod akcentom i sloga ispred njega, ili specifičnost prirode sloga pod akcentom i sloga iza njega. Karakter te specifičnosti teško je sasvim pouzdano utvrditi auditivnim putem. Zbog toga se može i sumnjati u tačnost svih poznatih nam podataka o tzv. dvostrukom akcentu.

Smatramo da će ova pojava biti sigurno ispitana i bolje objašnjena ako se relevantni dijalekatski materijal podvrgne ispitivanju koje nam može dati objektivne i egzaktne podatke o njoj. To svakako mora biti neki savremeni način kakav nam omogućuju savremena tehnička sredstva koja se primjenjuju u eksperimentalnoj fonetici.

Iako je problem o kojem je ovdje bilo riječi naizgled sitan, korisno je, čini nam se, da se i on unese među one pojave koje u našoj dijalektologiji i u našoj nauci uopće treba još istraživati. To je osobito važno u naše vrijeme koje bi se moglo nazvati epohom izrade velikih lingvističkih atlasa u kojima treba predstaviti i sve pojave u vezi sa fonetskom i fonološkom prirodom naših akcenata.

---

⁶ Ovdje ćemo spomenuti da su o problemu tzv. dvostrukog akcenta u podravskim govorima svojevremeno raspravljali J. Hamm i A. Klaić. (V. JF, knj. XV, str. 181—185. i Hammovu studiju *Štokavština Donje Podravine*, Rad JAZU, knj. 275, str. 21 — 22. Hamm je protiv ovakvog bilježenja.

⁷ Mogla bi se, na primjer, vršiti ispitivanja poput onih koje su o prirodi naših akcenata u savremenom jeziku obavljali Pavle Ivić i Ilse Lehiste, a rezultati tih istraživanja su objavljeni u nekoliko nastavaka U Novom Sadu (Zbornik za filologiju i lingvistiku).

Nevenka GOŠIĆ, Sarajevo

ON THE SO-CALLED DOUBLE ACCENT IN SERBOCROATIAN
SPEECHES

S u m m a r y

In this short paper the author draws attention to the phenomenon of the so-called double accent, recorded in some speeches of the Serbo-Croatian area. The aim of this paper is to point to the necessity of a more up-to-date investigation of the dialectal material which would also mean the application of some new methods of the experimental phonetics.